

הישיבה השלוש מאות חמישים ושמונה (שנח)

ביום כ"ג באלול התשע"ח (3 בספטמבר 2018) בשעה 12:30, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים יואל אליצור, שולמית אליצור, משה בר-אשר (יו"ר), גיל הראבן, מלכה זמלי, אפרים חזן, חיים כהן, קציעה כ"ץ, מרדכי מישור, אהרן ממון, יוסף עופר, משה פלורנטין, שמואל פסברג, שמא יהודה פרידמן, מנחם קיסטר, עפרה תירוש-בקר; החברים-היועצים חנוך גמליאל, אבי שמידמן; מנכ"לית האקדמיה טלי בן-יהודה; המזכירה המדעית רונית גדיש ועובדי המזכירות המדעית ברק דן, בת-שבע וערי, תמר קציר, טובה שטראוס שרברין; יועצת הלשון בתאגיד השידור רות אלמגור-רמון; עובדי המילון ההיסטורי; אורחים: יושב ראש הוועדה לזואולוגיה יוסף הלר (יו"ר) וחבר הוועדה עוז בן-יהודה; רואי החשבון אבנר שנור ואיילת חיימוביץ-שנור והיועץ הכלכלי עזרא גנור.

- סדר היום:**
- א. אישור הדוחות הכספיים של האקדמיה ליום 31.12.2017
  - ב. הרצאת חנוך גמליאל "קטגוריית הסביל – עיון משווה בין חכמי ספרד לרש"י"
  - ג. מינוי ועדה לבדיקת סגולות המועמדים לאקדמיה
  - ד. זואולוגיה: שמות הפרפרים
  - ה. מונחים שונים
  - ו. מילים בשימוש כללי
  - ז. אישור הודעת ועדת הדקדוק

א. אישור הדוחות הכספיים של האקדמיה ליום 31.12.2017

מ' בר-אשר: חברי האקדמיה, אני מתכבד לפתוח את הישיבה. הנושא הראשון על סדר היום הוא אישור הדוחות הכספיים של האקדמיה. אלה עברו תחת עינה הפקוחה של ועדת הביקורת ושל רואי החשבון אבנר ואיילת שנור, המלווים את האקדמיה שנים הרבה, ונידונו היום בישיבת המנהלה. תאמר דברים אחדים בעניין הזה טלי בן-יהודה.

ט' בן-יהודה: לפני למעלה משבוע שלחתי לכולכם את הדוחות הכספיים, והם גם מונחים כעת לפניכם. לא קיבלתי כל הערות או שאלות. עד היום המנהלה אישרה את הדוחות הכספיים, והמליאה את הצעות התקציב. בעקבות שינוי תקנון האקדמיה המליאה צריכה לאשר גם את הדוחות הכספיים של האקדמיה.

הדוחות האלה מורכבים בעיקר ממאזנים ומדוחות רווח והפסד. אלה דוחות על הפעילות, והם נכונים ליום אחד בשנה – היום האחרון. במאזנים אתם רואים כמעט 14 מיליון שקל בשני הצדדים – צד הנכסים וצד ההתחייבויות. בדוחות הכספיים, כמו בהצעת התקציב, מוצגת שנת 2016 לעומת השנה המבוקרת – 2017. בסך הכול אפשר לראות שהאקדמיה קיבל מהמדינה 11 מיליון שקל, ואותם – בתוספת הכנסות עצמיות – היא מימשה במלואם לפי מטרותיה. תוכלו גם לראות את חלוקת המשכורות לפי מדורי האקדמיה השונים.

חשוב לי להפנות אתכם לביאור המפרט את המצב הכספי של המיזם להקמת מנווה האקדמיה. המיזם מתנהל למן 2012, וניתן כאן דיווח בלשון בני אדם מאז ועד היום על ההתנהלות הכספית. ראוי לציין שהכסף למיזם נפרד לחלוטין מהכסף של האקדמיה. שום שקל למיזם לא בא מתקציב האקדמיה. הכסף של המיזם הוא או כסף ממשלתי שקיבלנו או שנקבל או כספי תרומות שבר-אשר מצליח לגייס.

מ' בר-אשר: סוף כל סוף בהתערבות ראש הממשלה נפתרה שאלת המגרש למנווה. אני מקווה לייחד לכך דברים באחת מישיבות המליאה הקרובות.

ט' בן-יהודה: אסיים ואומר שעם הדוחות הכספיים נשלחה לחברים גם המלצת ועדת הביקורת. הוועדה ממליצה למליאה לאשר את הדוחות הכספיים.

א' חזן: וזאת המלצת הוועדה: "הוועדה בחנה את ענייניה הכספיים של האקדמיה ואת התייעוד הכספי שעולים מהדוחות הכספיים של האקדמיה ליום 31 בדצמבר 2017. הוועדה קיבלה הסברים על הדוחות הכספיים ועל הפעילות המשתקפת בהם. הוועדה הגיעה למסקנה שפעילות זו תואמת את מטרות האקדמיה וכי כספי האקדמיה משמשים לקידום מטרות אלה. לפיכך הוועדה ממליצה למליאת האקדמיה לאשר את הדוחות הכספיים כפי שהם".

פה אחד אושרו בהצבעה הדוחות הכספיים של האקדמיה לשנת 2017.

ט' בן-יהודה: אני גם מבקשת שיאושר המינוי של משרד רואי החשבון אבנר שנוור ושות' לרואה החשבון המבקר של האקדמיה לשנה נוספת.

מ' בר-אשר: אם אין מתנגדים, המינוי מאושר בזה.

ב. הרצאת חנוך גמליאל "קטגוריית הסביל עיון משווה בין חכמי ספרד לרש"י"

מ' בר־אשר: אני מזמין כעת את חברנו חנוך גמליאל לשאת את דבריו על השוואה בין חכמי ספרד ורש"י.

[הערת העורך: הדברים אמורים לראות אור במאמר.]

מ' בר־אשר: תודה רבה.

ג. מינוי ועדה לכדיקת סגולות המועמדים לאקדמיה

מ' בר־אשר: באחת הישיבות הקרובות יתקיימו בחירות לאקדמיה, ואני מבקש שההצעות למועמדים תוגשנה לוועדה שעליה אני מודיע כעת: אהרן ממן (יור), גיל הראבן, חיים כהן, קציעה כ"ץ, משה פלורנטין.

א' חזן: בו' באלול מלאו לי 75, ויכול להיבחר במקומי חבר מלא.

מונתה ועדה לכדיקת סגולות המועמדים לאקדמיה בהרכב הזה: אהרן ממן (יור), גיל הראבן, חיים כהן, קציעה כ"ץ, משה פלורנטין.

ד. זואולוגיה: שמות הפרפרים

ההקדמה מתוך הודעת ועדת המינוח המרכזית למליאה

לפניכם רשימה של שמות הפרפרים שהכינה הוועדה לזואולוגיה של האקדמיה ללשון העברית. הרשימה נדונה בוועדת המינוח המרכזית בישיבתה באלול תשע"ח (אוגוסט 2018) ואושרה בה.

השמות העבריים של פרפרי ישראל שונו פעמים רבות בשמונים השנים האחרונות. בודנהיימר וקצ'לסקי (תרצ"ו) החלו לתת שמות עבריים לפרפרי ישראל, אך פרפרים רבים נשארו "יתומים" וללא שם עברי. אליעזר כמון (במגדיר לצבעונים ולבנינים) החל לתת שמות לפרפרים המוכרים ובתוך כך שינה שמות רבים. יצחק אייזנשטיין, בספרו על פרפרי ישראל, עסק גם הוא רק בפרפרים המוכרים, וחלק מן השמות שונו שוב. רק ב־1990 פרסם דובי בנימיני לראשונה שמות לכל פרפרי ישראל (במגדיר לפרפרי ישראל). גם שמות אלו השתנו בהמשך. דוגמאות לגלגולי שמות הפרפרים הן רבות: (1) הצבעוני הלבן (בודנהיימר וקצ'לסקי) < ארגון טוסי (אליעזר כמון) < צבעוני שקוף; (2) לבנין לימוני (בודנהיימר וקצ'לסקי) < מגלית קלאופטרה (א' כמון) < לימונית האשחר; (3) נימפית הבוצין (י' אייזנשטיין) < נימפית הדרדר (ד' בנימיני) < נימפית ירושלים; (4) לבנין הכרוב הקטן (עד לאמצע שנות השמונים של המאה שעברה) < לבנין הצנון. נוסף על כך חלק משמות

הפרפרים מקורם בטעות (למשל, נימפית הקוצץ אינה ניזונה מקוצץ) או ששם הצמח הפונדקאי שונה. לבסוף, בעשרים השנים האחרונות חלו שינויים רבים בסיסטמטיקה של פרפרי היום (שינויים הנמשכים עד היום וביתר חריפות בפרפרי הלילה, העשים), וכך שמות הפרפרים המדעיים שונו ללא התייחסות נאותה בשמות העבריים.

מטרת הוועדה הייתה להסדיר את שמות פרפרי ישראל. במידת האפשר ניתנו שמות נפרדים לסוגים השונים, וזאת כדי לסייע למתעניינים לחדד את היכרותם עם עולם הפרפרים של ישראל ולהבחין בין פרפרים לא רק ברמת המשפחה אלא גם ברמת הסוג. עם זאת לסוגים קרובים הדומים מאוד במראה ניתן במקרים רבים אותו השם. לרוב לא שונה שם הלוואי; שונו שמות מוטעים וכן שמות לוואי על שם צמח פונדקאי לפי השמות המעודכנים של צמחי הארץ. לא נכללו ברשימה פרפרים שאינם מצויים בישראל. ברשימה שהכינה הוועדה כלולות רק משפחות שהמיון שלהן יציב יחסית: כל משפחות פרפרי היום; רפרפיים ושבטאיים ממשפחות פרפרי לילה ומין ממשפחת טוואיהמשי. פרפרי לילה נוספים יידונו כאשר תתייצב הסיסטמטיקה שלהם.

הכין את הרשימה עוז בן-יהודה. השתתפו בדיוני הוועדה חברי הוועדה אנשי המקצוע – עוז בן-יהודה, אפרת גביש-רגב, דני גולני, ליאת גורדון, חנן דימנטמן, נטע דורצ'ין, חגי הלל, יוסף הלר (יושב ראש הוועדה), זוהר ינאי, דני סימון, אמנון פרידברג; נציגי אגודת חובבי הפרפרים – דובי בנימיני, אופיר תומר; נציגי האקדמיה ללשון – קרן דובנוב, מרדכי כסלו; מרכזת הוועדה: רונית גדיש.

הרשימה נדונה בוועדת הזואולוגיה בשנת תשע"ז-תשע"ח בקריאה ראשונה ושנייה (בעקבות הערות אנשי המקצוע). כמו כן נשלחה הרשימה לחברי האקדמיה לחוות דעתם.

ר' גדיש: הוועדה לזואולוגיה בהנהגתו הנמרצת של יוסי הלר סיימה את מלאכתה בשמות הפרפרים, והריהי לפניכם לאחר שאושרה בוועדת המינוח המרכזית. המשימות הבאות של הוועדה הן שמות העכבישים והעקרבים. יוסי הלר יגיד דברים אחדים על עבודת הוועדה, ואחריו יציג את עולם הפרפרים חבר הוועדה עוז בן-יהודה.

י' הלר: אני רק רוצה לציין שמכל סדרות החרקים ומכל קבוצות בעלי החיים בשמות הפרפרים הוועדה עושה את השינויים הגדולים ביותר משום ששמות הפרפרים לא היו יציבים. את שמות משפחות הפרפרים נטינו לא לשנות כדי לא לגרום לטלטלה חזקה מדי, אבל כדי להעמיק את ההיכרות של הנוער בישראל עם עולם הפרפרים ניסינו להעביר את הדגש מרמת המשפחה לרמת הסוג וחדשנו הרבה שמות סוגים.

ע' בן-יהודה: הפרפרים הם סדרה בתוך מערכת פרוקי הרגליים. פרוקי הרגליים נקראים כך משום שרגליהם באמת מחולקות לפרקים. פרוקי הרגליים הם הקבוצה הגדולה ביותר בעולם החי. 90% ממיני בעלי החיים בעולמנו הם פרוקי רגליים, וכחמישית מהם – פרפרים.

גוף הפרפר בנוי משלושה חלקים: ראש בחלק הקדמי, חזה בחלק הביניים ובטן. לכל חלק יש תפקיד משלו: הראש מיועד בעיקר לחישה ולאכילה. לפרפר יש חדק שנשלף בבואו לשתות את צוף הפרח, כמו קש; החזה נועד לתנועה – יש בו הכנפיים

ושלושה זוגות רגליים; בבטן יש המערכות הפנימיות, כמו איברי המין ומערכת העיכול וההפרשה.

במחזור החיים של כל פרפר ארבעה שלבים: הנקבה המופרית מטילה ביצה. בתוכה מתפתח הזחל וממנה הוא מגיח. תפקידו בעולם – לאכול ולגדול. תחילה הוא אוכל את קליפת הביצה, העשירה בחלבון. זחל הפרפר גדל בחודש בערך פי עשרת אלפים. כשהוא מגיע לשיא גודלו הוא מתגלם. בגולם כל מערכת גופו נהרסת, והופכת למין מין. איש אינו יודע איך זה קורה, אבל מן המין הזה נבנות בתוך הגולם המערכות החדשות של הפרפר הבוגר. הפרפר מגיח מהגולם ככנפיים מקופלות, ולאחר שהוא מזרים דם לכנפיים, הן נפרשות, והוא יכול לעוף. פרקי הזמן של כל שלב משתנים ממין למין. פרפרים חיים בדרך כלל כשבועיים. אין אף פרפר שחי פחות משבוע וחצי, אבל יש פרפרים מאריכי ימים שחיים כתשעה חודשים, אם כי את רובם הם מבליים בשינה. שמות הפרפרים – כשמות בעולם החי והצומח – מורכבים משם הסוג ושם לוואי. חלק משמות הלוואי הם על שם הצמח שעליו מוטלות הביצים ושמןנו ניזונים הזחלים, כמו **רִשְׁתֵּן הָעֶזְרָה**, **פְּחֻלֹן הַיַּנְבוּט** ו**לְבָנִין הַרְכָּפָה**. הרשתן קיבל את שמו מכנפיו המרושתות; משפחת הלבניניים היא משפחה גדולה שרבים ממיניה לבנים, לא כולם; את משפחת הכחליליים חילקנו לסוגים שונים, ובהם כחלילים, **פְּחֻלֹנִים** ואף נחושתנים – לאותם מינים שאינם בעלי גוון כחול אלא כתמתם. חלק אחר משמות המין הם על פי אזור המחיה של הפרפר, כמו **זַב־סַנּוֹנִית מְדְבָרִי** או **נִימְפִית הַחַרְמוֹן**. פרפר אחר – **אַבְיבִית מְשִׁישֵׁת** – נקרא כך כי הוא מעופף רק תקופה קצרה באביב: באזור שוהם באפריקה, בירושלים במאי ובחרמון ביוני-יולי. הוא רודף אחרי האביב במקומות השונים. שם התואר **משויש** ניתן לו משום שמארג הקווים והכתמים הכהים על כנפיו הלבנות מזכיר שיש. [הערת העורך: את דבריו ליוותה מצגת.]

מ' פלורנטינו: באיזו מידה שמות הפרפרים מושפעים משמותיהם הלוועזיים?

ע' בן-יהודה: ברוב המקרים השמות הם עבריים מקוריים. פה ושם אפשר למצוא למשל **כְּחֻלִיל קְלֵאוֹפֵטְרָה** – כחליל יפה, ששמו המדעי (Kretania cleopatra) ניתן לו על שם מלכת מצרים, שהייתה ידועה ביופייה. במין הזה אפילו נקבת הכחליל כחולה ויפה. גם השם של משפחת ה**שַׁפְתָּאִיִּים** נובע מן השם המדעי Saturnidae. הקשר של משפחת השבתאיים אל כוכב הלכת שבתאי נוצר בזכות הטבעות הגדולות במרכז הכנפיים, המזכירות עיני ינשוף. שבתאי השקד, הניזון בדרך כלל מעץ השקד, הוא הפרפר הגדול גם בארץ וגם באירופה; מוטת כנפיו כ־16 ס"מ. הטבעות האלה קרויות "עיניים", ויש בהן כדי להרתיע – ולו במעט – את טורפי הפרפרים. אפילו עיכוב של שניות בודדות בתקיפה יכול להספיק לפרפר למלט את נפשו. "עיניים" קטנות יותר בשולי הכנפיים, למשל אצל **חומית הַיַּבְלִית** – פרפר חום שזחליו ניזונים מיבולית – נועדו להסיט את התקיפה מראש הפרפר אל הכנפיים. גם אם שליש מהכנף ניזוק, הפרפר יכול עדיין לעוף היטב ולהימלט.

הזכרתי את הכחלילים הנקראים **נחושתנים**; שלושה מהם הם **נחושתן-נמלים** (מדברי, גלילי או מפוספס), ושמן ניתן להם בגלל יחסי גומלין מיוחדים שיש לזחליהם עם

נמלים. נקבת הפרפר מטילה את ביציה סמוך לקן נמלים, וכשהזחלים בוקעים מן הביצים, הנמלים מכניסות אותן לקן. אין איש יודע מדוע משום שבישראל המחקר בנושא הזה בחיתוליו. ממקומות אחרים בעולם אנו יודעים על סוגים שונים של יחסי גומלין בין כחלילים לנמלים: יש למשל זחלים שמפרישים חומר מתוק מאוד, טל דבש, שהנמלים מאוד אוהבות. בתמורה הנמלים אינן מאפשרות לטורפים להתקרב לזחלים, ולמעשה מגינות עליהם; במקרים אחרים באירופה הזחל שבקע מן הביצה זוחל אל קצה הענף וצונח אל הקרקע. הוא מפריש חומר מיוחד הדומה לזה של זחלי נמלים. הנמלים לוקחות את זחלי הפרפרים האלה לקינן, מנקות אותם, מאכילות אותם ומטפלות בהם כבזחליהן.

מ' בר-אשר: ראשית אני חייב להודות לכם על העבודה הנפלאה שעשתה הוועדה. מה לדעתך היקף המשתמשים בשמות הפרפרים בארץ?

מ' פלורנטין: אני מטייל בארץ הרבה. כל מדריך טיולים שמכבד את עצמו יודע שמות צמחים ופרפרים.

ע' בן-יהודה: ציבור המשתמשים נחלק לשלושה מעגלים: המעגל המצומצם הוא של חברי אגודת חובבי הפרפרים. רשומים בה כ-140 חברים; המעגל השני הוא של צלמי טבע. כיום יש מאות רבות של צלמי טבע שמצלמים גם פרפרים; המעגל השלישי הוא ציבור רחב של בני נוער ומבוגרים אוהבי פרפרים.

מ' בר-אשר: תודה רבה. אם אין הערות, רשימת שמות פרפרי הארץ מתאשרת בזאת. אושרה בלי הצבעה רשימת שמות פרפרי ארץ ישראל.

ה. מונחים שונים

הודעת ועדת המינוח המרכזית

שלושת המונחים שלהלן נדונו בישיבת ועדת המינוח המרכזית מיום ב' באלול תשע"ח (13 באוגוסט 2018):

1. קִצְבַּת זְקֵנָה, קִצְבַּת אֶזְרָח וְתִיק – old-age pension
 לבקשת הביטוח הלאומי החליטה הכנסת לשנות את המונח קצבת זקנה לקצבת אזרח ותיק [ספר החוקים, 2606, א' באדר התשע"ז (27.2.2017), עמ' 423 ואילך]. ועדת המינוח המרכזית החליטה לאמץ את המונח החדש לצד המונח הקיים (שעודנו משמש שימוש נרחב).

2. בְּעַל מְגִבּוּלִים שְׁכֵלִית הַתְּפִחוּתִית
 ב-13.6.2016 קבעה ועדת השרים שלא ישמש עוד המונח 'מפגר', ותמורתו נקבע 'בעל מוגבלות שכלית התפתחותית'. ועדת המינוח החליטה לאמץ את המונח: בְּעַל מְגִבּוּלִים

שְׁכֻלִית הַתְּפֹתְחוּתִית - [intellectually disabled [developmental disability]. המונח הקודם כלול במילון פסיכולוגיה תשנ"ד: מְפַגֵּר בְּשִׁכְלוֹ, מְפַגֵּר, לָקוּי בְּשִׁכְלוֹ (ובאנגלית: feeble-minded, mentally defective, mentally deficient, mentally retarded)

3. אֶסְפָּנָה, הַסְּפָנָה - docking

במונחי כלי שיט קטנים ומעגנות (תשע"ג) נקבע המונח אספנה תמורת docking, והוא החליף את המונח מְסָפֹן ממילון ימאות (תש"ל). הגיעה אלינו פנייה מחיל הים שלפיה המונח המשמש שם באותה המשמעות בדיוק הוא הספנה. בדיקה במרשתת העלתה ששתי הצורות משמשות. מן המילה אספנה נגזר הפועל אֶסְפַן (dock), אבל אין מניעה ששתי הצורות ישמשו זו לצד זו. הוחלט אפוא להוסיף לצד אספנה את החלופה הספנה.

ר' גדיש: בשנים האחרונות הפכה הפנסת למעין ועדה למילים בשימוש כללי, ושניים משלושת המונחים כאן – **קצבת אזרח ותיק** והצירוף הארוך אף יותר **בעל מוגבלות שכלית התפתחותית** – הם דוגמאות למונחים שהפנסת החליטה לשנות כי סר חינום של המונחים הוותיקים. אין לנו ברירה אלא ללכת בעקבותיה כדי שמונחינו לא ייחשבו מיושנים. הוספת הספנה לצד אספנה היא בקשה שהגיעה מחיל הים, ואיננו רואים סיבה לדחותה.

מ' זמלי: אני מבקשת שהחלופה החדשה **קצבת אזרח ותיק** תופיע ראשונה. הצורה הראשונה היא המומלצת, ובחוק נאמר במפורש **שקצבת אזרח ותיק** מחליפה את **קצבת זקנה**. גם **ביטוח זקנה** הפך ל**ביטוח אזרחים ותיקים**.

ח' כהן: אם **קצבת אזרח ותיק** תופיע לפני **קצבת זקנה**, יחשוב המעיין במילון **שקצבת זקנה** באה להחליף את **קצבת אזרח ותיק**. לכן **קצבת זקנה** צריכה לבוא תחילה.

מ' בר-אשר: אני מסכים, **קצבת זקנה** תישאר החלופה הראשונה.

מ' פלורנטיין: אני מצר שבחברה שלנו **זקנה וזָקָן**, שהיו פעם תוארי כבוד, הן מילים שיש להימנע מהן.

ג' הראבן: **אזרח ותיק** הוא מושג מוזר כי אזרח ותיק יכול גם להיות עולה שזה עתה עלה ארצה. יוצא אפוא שאנחנו גם משלימים עם הגישה ש**זָקָן** הוא עלבון וגם קובעים במקומו מונח לא מוצלח.

ר' גדיש: החוק חוקק בשנת 2016, ובציבור הרחב המונח **קצבת זקנה** עדיין רווח יותר. הוא עוד אפילו משמש באתר של הביטוח הלאומי, המוסד שזים את השינוי.

מ' פלורנטיין: הצירוף **בעל מוגבלות** נשמע לי עילג, אבל אני מבין את הקושי לומר על אדם שהוא מפגר או מוגבל שכלית.

ר' גדיש: האפשרות האחרת – הטובה אף פחות – היא אדם עם מוגבלות במקום בעל מוגבלות. היום במקום עיוורים או חירשים יש המדברים על אנשים עם עיוורון או חירשות. כמובן זה לא תקני ולכן עדיף בעל מוגבלות.

ח' כהן: אם המחוקק קבע מונח לא מוצלח, מדוע אנחנו צריכים לאשר אותו?

מ' בר-אשר: אני מחליט להסיר את המונח מסדר היום.

ט' שרברין: במקום לקבוע מונח לאדם, אפשר למחוק את המילה בעל ולקבוע מוגבלות שכלית התפתחותית.

מ' בר-אשר: רעיון טוב. תוכלי להעלות אותו בפעם הבאה שהמונח יידון. אם אין הערות נוספות, שני המונחים האחרים מתאשרים בזה.

אושרו תוספות למונחים שנקבעו בעבר: קצבת אָזְרָח וְתִיק (old-age pension); לצד קצבת זְקָנָה במונחי ביטוח); הַסְפָּנָה (docking); לצד אֶסְפָּנָה במונחי ימאות).

ו. מילים בשימוש כללי

הודעת הוועדה למילים בשימוש כללי

המילים שלהלן נדונו בוועדה למילים בשימוש כללי בישיבתה ביום י"א באלול תשע"ח (22 באוגוסט 2018):

1. מְכוּנִית לְלֹא נְהָג, רָכַב לְלֹא נְהָג (מכונית אוטונומית, רכב אוטונומי)
2. כְּמֵהוֹן שׁוֹקוֹלֵד / כְּמֵהוֹן שׁוֹקוֹלֵד (טראפל שוקולד; chocolate truffle)
3. חֲדָשׁוֹת כָּזָב, יְדִיעַת כָּזָב (fake news)
4. שְׂמֵרְטָן (baby-sitter)

רקע

1. מְכוּנִית לְלֹא נְהָג, רָכַב לְלֹא נְהָג (מכונית אוטונומית, רכב אוטונומי)
לפי ויקיפדיה, מכונית אוטונומית או רובוטית (Autonomous car, cybercar) היא מכונית המנווטת בעצמה ומתגברת על מכשולים ללא מפעיל אנושי ובלא צורך בתכנון מיוחד של הכביש וסביבתו.

בישיבה קודמת של המליאה (ישיבה שמו) הוגשה ההצעה מכונית עצמונית, ואולם במליאת האקדמיה נחלקו הדעות בין 'מכונית עצמונית' ל'מכונית עצמאית'. השאלה הוחזרה לוועדה. סקר שנערך ברשתות החברתיות ובאתר האקדמיה העלה שיש העדפה ל'מכונית עצמאית'. בדיון נוסף בוועדה עלתה ההצעה 'מכונית ללא נהג', 'רכב ללא נהג' – בהשראת 'מטוס ללא טייס'. עם זאת לא מוצע קיצור של הצירוף, שכן יהיה צורך להצמיד את 'ללא נהג' לשמות שונים של כלי רכב. בדיקה העלתה שיש שימוש רווח למדי בצירופים אלו.

2. כְּמֵהוֹן שׁוֹקוֹלֵד / כְּמֵהוֹן שׁוֹקוֹלֵד (טראפל שוקולד; chocolate truffle) טראפלו (מצרפתית: truffle) הם כדורי שוקולד עשירים הקרויים על שם פטריית הכמהין בשל הדמיון החיצוני. במונחי האקדמיה truffle = כְּמֵהָה. הצעת הוועדה המקורית: כְּמֵהוֹנִי שׁוֹקוֹלֵד – כְּמֵהוֹן מִן הַשּׁוֹרֵשׁ כַּמ"ה המרמז לשם הפטרייה וגם להשתקקות – כמיהה לשוקולד. לפני ישיבת המליאה הקודמת הציע יו"ר הוועדה כְּמֵהוֹנִי שׁוֹקוֹלֵד. בישיבת המליאה התפצלו הקולות בין שלוש הצעות: כְּמֵהוֹנִי שׁוֹקוֹלֵד, כְּמֵהוֹנִי שׁוֹקוֹלֵד, טְרִיפֵי שׁוֹקוֹלֵד. אף עלתה ההצעה תופיני שוקולד. בעקבות זאת הוחלט להחזיר את המונח לוועדה.

עתה הוועדה מבקשת מן המליאה להכריע בין שתי הצורות: כְּמֵהוֹן, כְּמֵהוֹנִים, כְּמֵהוֹנִי שׁוֹקוֹלֵד; נימוקים: מבנה הברות רווח ומוכר ונוח יותר להגייה. כְּמֵהוֹן, כְּמֵהוֹנִים, כְּמֵהוֹנִי שׁוֹקוֹלֵד; נימוקים: שומר על קשר למילה כְּמֵהָה. במבנה המילה שְׂאֵלוֹן.

את ההצעות האחרות הוועדה מבקשת לדחות.

3. חֲדָשׁוֹת כְּזָב, יִדְיַעַת כְּזָב (fake news) מדובר בידיעות מזויפות המתפרסמות בכוונה תחילה במטרה לפגוע באדם ולשקר לציבור. הוועדה העדיפה מונח שמני (ולא שם ותוארו) שיביע את הפעולה המכוונת. על כן נדחו הצעות נוספות שעלו: חדשות להד"ם, חדשות סרק, חדשות שווא, חדשות כוזבות.

4. שְׂמֵרְטֵף (baby-sitter) בשנת תש"ך (1960) פסלה הוועדה למילים בשימוש כללי את המונח הרווח שְׂמֵרְטֵף וקבעה את הצירוף שׁוֹמֵר טֵף. כעת, כעבור יותר מחמישים שנה, ברור שהניסיון להחליף את המונח לא צלח. הוועדה מציעה לאמץ את המילה שמרטף. שאלת הדגש בנטייה הועברה לוועדת הדקדוק. בוועדת הדקדוק נדונה הסוגיה בהרחבה, ובסופו של דבר הוחלט לקיים את הדגש בנטייה, על דרך קְרִיבִים, חֲדָשׁוֹת. לפי זה: שְׂמֵרְטֵף, שְׂמֵרְטֵפִית, השם המופשט: שְׂמֵרְטֵפוֹת.

מ' פלורנטיין: שתי ההצעות הראשונות הועברו מן המליאה לדיון נוסף בוועדה למילים בשימוש כללי. דעת המליאה לא הייתה נוחה מן ההצעה **מכונית עצמונית** למכונית אוטונומית ואף הועדפה **מכונית עצמאית**. חבר מתקופת נעוריי הציע לי **מכונית ללא נהג**, וההצעה נשאה חן גם בעיני הוועדה. אם היא תתקבל, אולי יחדש הציבור לרכב **ללא נהג** את ראשי התיבות **רכל"ן**. אשר לטראפלו, נחלקו הדעות בקרב חברי הוועדה בין **כְּמֵהוֹן** לבין **כְּמֵהוֹן**.

י' עופר: גם רכב שמתמלא בו דלק בתחנת דלק ונהגו הלך לרכוש סיגריות הוא רכב ללא נהג.

ר' גדיש: וכן כל המכוניות החונות. הכוונה היא שהמכונית גם נוסעת בלי נהג.

מ' זמלי: בישיבה הקודמת שהשאלה נידונה בה אמר אילן אלדר שבכתי החולים משמש המונח השתלה עצמונית. לאחר הישיבה התקשרתי לכל בתי החולים – גדולים וקטנים כאחד – והתברר שבכולם הצירוף המשמש הוא השתלה עצמית, לא עצמונית. רק במילון אחד ובמיעוט זניח של מאמרים מצאתי את הצירוף השתלה עצמונית. אני עדיין חושבת שהצירוף מכונית עצמונית מתאים כאן מכל ההצעות.

ר' גדיש: הציבור הרחב לא תמך בו.

מ' זמלי: אינני חושבת שזה עניין לציבור הרחב. יש פה טכנולוגיה מתקדמת מאוד. היום דיברתי עם מומחית בתחום הזה של בינה מלאכותית, והיא אמרה שההצעה מכונית ללא נהג אינה טובה. היום מדברים על ארבעה שלבים של אוטונומיות, לא כולם כבר קיימים, ועלינו לחשוב על העתיד.

ג' הראבן: בעתיד הלא רחוק יקראו למכונית הזאת מכונית סתם כי לא תהיה מכונית אחרת.

מ' זמלי: בכל זאת היושב במכונית ליד ההגה יהיה אחראי מבחינה משפטית ויחשב הנהג גם אם אינו נוהג במכונית.

מ' בר-אשר: ומה דעתך על כמהוני השוקולד?

מ' זמלי: שתי הצורות טובות בעיניי.

ב' ורדי: אומנם במילוני האקדמיה המילה לפטרייה היא פְּמָהָה, אבל גם לצורה פְּמָהָה יש בסיס – במילונים אחרים.

מ' פלורנטיין: הצורה פְּמָהוֹן עדיפה בעיניי משום שקל יותר לקיים את הה"א אחרי תנועה ומשום שהיא מקיימת את הזיקה לפטריית הכמהין.

מ' קיסטר: הצירוף מכונית ללא נהג נראה לי בסדר, בדומה לצירוף מטוס ללא טייס. אבל אינני בטוח שידועות לנו כל העובדות. אם בקרוב יהיו דרגות שונות של אוטונומיה, אולי כדאי לחכות מעט עם קביעת המונח ולראות לאן תפתח הטכנולוגיה הזאת.

מ' בר-אשר: ככל שנקדים להניח מונח, סיכויי קבלתו טובים יותר, במיוחד אם איננו חפצים במילה אוטונומי ההולכת ומשתרשת.

א' שמידמן: אני תומך בהצעה מכונית ללא נהג. גם אם היושב במכונית יהיה אחראי מבחינה משפטית, הוא לא יהיה הנהג, אלא המפקח, שומר ההגה אם תרצו.

ט' שרברין: היום עוד אין מכונית ללא נהג. בינתיים הייתי מציעה מכונית חכמה, כמו טלפון חכם. הבעיה היא שהשם הזה יתאים אולי למכוניות שתהיינה מחוברות למרשתת

ותעשינה פעולות אחרות מעצמן, כמו למשל חימום המכונית לטמפרטורה מסוימת עוד לפני כניסת הנוסעים לתוכה.

מ' בר־אשר: ההצעה מכונית חכמה לא עלתה בוועדה, אבל נוכל לחרוג מהנוהג ולהצביע גם עליה.

מ' קיסטר: בעיניי לא נכון בעברית לומר על חפץ שהוא חכם.

מ' בר־אשר: נצביע תחילה על המכונית; כמובן לצד האפשרות מכונית יש גם רכב.

הצבעה

בעד מכונית ללא נהג – 11

בעד מכונית עצמונית – 3

בעד מכונית חכמה – 1

הוחלט: מכונית ללא נהג, רכב ללא נהג (מכונית אוטונומית, רכב אוטונומי).

מ' בר־אשר: כעת נצביע על כְּמֵהוֹן שוּקוּלָד או כְּמֵהוֹן שוּקוּלָד.

י' אליצור: מה על תופיני שוקולד?

מ' בר־אשר: ההצעה הזאת כבר נדחתה בפעם הקודמת.

הצבעה

בעד כְּמֵהוֹן שוּקוּלָד – 9

בעד כְּמֵהוֹן שוּקוּלָד – 2

הוחלט: כְּמֵהוֹן שוּקוּלָד (טראפל שוקולד; chocolate truffle).

מ' פלורנטיין: אני חושב שבמילה שְׁמֵרְטֵף אין צורך לרדוף. הציבור לא קיבל את הצירוף שומר טף, והוועדה החליטה לקבל את עמדתנו. ועדת הדקדוק הכריעה שנטיית שמרטיף תהיה כנטיית טף, כלומר בדגש חזק, ולא התקבלו על כך השגות.

מ' בר־אשר: אם כך לא נדון בה.

מ' פלורנטיין: ל־fake news היו כמה וכמה הצעות טובות, ובהן חדשות להד"ם, חדשות סרק, חדשות שווא. הוועדה העדיפה את חֲדָשׁוֹת פָּזָב או יְדִיעֵת פָּזָב כדי להביע את הכוונה לשקר ולסלף את האמת. ניסינו למצוא משהו מתאים מן השורש זי"ף, ולבסוף הסתפקנו בכזב.

א' חזן: בתקופת ההשכלה היו בוודאי בוחרים לכנות זאת מְדַבֵּר זִיף.

מ' בר-אשר: אם אין התנגדות להצעות **חדשות כָּזָב** או **ידיעת כָּזָב**, גם הן מתאשרות. אושרו בלי הצבעה ההצעות **חדשות כָּזָב**, **ידיעת כָּזָב** (fake news) והמילה **שְׁמֵרְטָף** (baby-sitter).

ז. אישור הודעת ועדת הדקדוק

הודעת ועדת הדקדוק

לפניכם החלטות ועדת הדקדוק מיום כ"ב באייר תשע"ח (7 במאי 2018). ההחלטות והשינויים והתוספות בהחלטות הקיימות באים באותיות מודגשות לשם בהירות. רקע והסבר להחלטה מובאים במידת הצורך בסוגריים מרובעים לאחר ההחלטה.

1. הדגש באותיות ב"פ במילים לועזיות אחרי אותיות וכל"ב. אותיות ב, פ בראש מילים זרות שומרות בדרך כלל על הגייתן זו גם אחרי אותיות וכל"ב. ואולם הרוצה לרפות אותן, הרשות בידו, למשל: וּבְלוֹן, בְּפִיג'מָה.

2. ניקוד הלחמים ונטייתם: מדחום, קרנף ודומיהם, נטיית הלחמים שרכיבם האחרון מגזרת הכפולים היא בדגש חזק, כגון חִידָקִים, מְדַחְמִים, קְרַנְפִים.

[מקור השאלה בוועדה למילים בשימוש כללי, שבדיוניה ביקשה לאשר את ההלחם הרווח שמרטיף במקום שומר-טיף. במהלך הדיונים נתעוררה שאלת הנטייה של המילה – בפ"א דגושה או רפה (כגון שְׁמֵרְטָפִית או שְׁמֵרְטָפִים, שְׁמֵרְטָפִים או שְׁמֵרְטָפִים). השאלה הועברה לוועדת הדקדוק, ולאחר התחבטות ממושכת הוחלט בה ברוב קולות שלא לקבוע בעניין זה דין נפרד להלחמים. התברר שמספר ההלחמים שאינם שמות של בעלי חיים או צמחים אינו רב, ושנטייה בלי דגש גם תערער מסורת ניקוד רבת שנים וגם איננה חפה מבעיות (בלי דגש הקמץ בחידקים ראוי שיתקצר, כגון חִידָקִי-).]

3. הבהרת הסעיף על פועלי ל"י שפ' הפועל שלהם ה"ח (בבניין קל) [הבהרה לכלל 3.2 הפועל בגרוניים, ג(3)(א)]

בפועלי ל"י שפ' הפועל שלהם היא ה"ח – אותיות ית"ן [בבניין קל] מנוקדות בסגול או בפתח, כגון **יַחְצָה** או **יַחְצָה**, **יַחְצָה**, **יַחְצָה**.

[מנוסח הסעיף (לפני התוספת) לא ברור אם בכל פועל אפשריות שתי התנועות (למשל גם יַחְצָה וגם יַחְצָה, גם יַחְצָה וגם יַחְצָה) או שאלה שתי אפשרויות תאורטיות, ואם למשל פועל הנטיה בסגול אין להטותו בפתח (ולהפך). הדיון העלה ששתי התנועות אפשריות – גם במקרים שיש תיעוד רק לאחת מהן – למעט במקרים בעלי מסורת יציבה (כמו יַחְצָה ולא יַחְצָה). על כן תקינות שתי ההגיות הנשמעות בימינו יַחְצָה או יַחְצָה אף שרק ההגייה בסגול מתועדת במקרא בצורות הרגילות (הפתח מתועד בצורה המהופכת ויַחְצָה)].

4. תוספת לרשימות פועלי פ"נ שהבלעת הנו"ן בהם הכרח [תוספת לכלל 3.3 פועלי פ"נ, סעיף א(2)]

בבניין קל יתווספו הפעלים יִסַח 'יעקור', יִצַח, יִתַק, יִתַר, יִתַשׁ;
 בבניין נפעל יתווספו הפעלים נָגַב, נָדַךְ, נָדַר, נָכַה, נָסַח 'נעקר', נָסַע, נָשַל, נָתַשׁ;
 בבניין הפעיל (והופעל) יתווספו הפעלים הִדִיף, הִפִיחַ, הִצָּה, הִשָּׂה.
 [הכלל הוא שהפעלים בגזרת פ"נ מותרים בקיום הנו"ן בכל הצורות (כגון יִנְקַם לצד יִקַם, נִנְטַשׁ לצד נִטַשׁ), להוציא רשימות סגורות של פעלים שההבלעה בהם הכרח. ברשימות נכללו עד כה בעיקר פעלים רווחים, אך מוצע להוסיף להן גם פעלים מוכרים פחות.]

5. תוספת הפעלים נִעְוָה, נִעְלָה [תוספת לכלל 3.2 הפועל בגרוניים, ד(1) בכלל 3.2] בבניין נפעל בעבר ובבינוני ובבניין הפעיל בעבר - התחילית שלפני אה"ח"ע מנוקדת בסגול: נִהַרַס, נְחָשַב, הִעָלִים, הִחְבִיא.

פעלים אחדים בבניין נפעל יוצאים מכלל זה: בפעלים נענה, נעשה, נעלה, נעווה הנו"ן מנוקדת בפתח: נִעְנָה נִעְנִיתִי, נִעְשָׂה נִעְשִׂיתִי, נִעְלָה, נִעְוָה.

צורת הנסתרת (כשע' הפועל מנוקדת שווא): נִעְשָׂתָה, נִעְנָתָה, נִעְלָתָה, נִעְוָתָה (לצד נִעְשָׂתָה, נִעְנָתָה, נִעְלָתָה, נִעְוָתָה).

כן מנוקדת הנו"ן בפתח בשם התואר נִעְרָץ (לצד נִעְרָץ).
 [הפעלים נִעְוָה, נִעְלָה מצטרפים לפעלים נִעְנָה, נִעְשָׂה, שבהם הנו"ן בפתח במקום בסגול - על פי תיעודם במקרא: נִעְוִיתִי (ישעיהו כא, ג; תהלים לח, ז); נִעְוָה לֵב (משלי יב, ח); נִעְלִית (תהלים צז, ט); נִעְלָה (6 פעמים)].

6. ציווי הפועל הָוָה (הו"י קל) - בחטף סגול [כלל 3.2 הגרוניים בפועל, תוספת לסעיף יג(2)ג]

בפעלים הָיָה וְחָיָה בעבר נוכחים לצד הניקוד בחטף פתח הַיָּתֵם־ן, הַיָּתֵם־ן, יש גם ניקוד בחטף סגול: הַיָּתֵם־ן, חַיָּתֵם־ן; בפועל הָיָה, הָוָה בציווי: הַיָּה, הַיָּי (לצד הַיָּי), הַיָּי, הַיָּינָה; הָוָה, הָוָי, הָוִי, הָוִינָה.

[צורות הציווי של הָוָה מצטרפות לצורות הציווי של הָיָה בניקודן בחטף סגול (הָוָה, הָוִי וכו') כבמקרא: הָוָה (בראשית כז, כט), וכן הָוָה (איוב לז, ו), הָוִי (ישעיהו טז, ד)].

7. במונחי שטרות (בנקאות ומשפט): נָסַב (assignee, endorsee) - כמקובל (ולא נָסַב).

מ' בר־אשר: על הודעת ועדת הרקדוק לא התקבלו ערעורים, והיא מאושרת.

אושרה הודעת ועדת הרקדוק.

